

De Nederlandse Kavalleriesabel M. 1854

Door G.R. Hof

INLEIDING

Elders (1) is reeds beschreven de situatie rond de bewapening der bereden troepen tussen 1835 en 1855 in Nederland: alleen de Dragondersabel werd als standaard wapen aangemaakt, voor de rest uitsluitend experimentele wapens. Dit tot de invoering en aanmaak der kavalleriesabel M.1854. Wel werden duizenden kavalleriesabels aangemaakt en door de Inspectie op de Draagbare wapenen gekeurd en afgenomen, maar dat betrof: de KAVALLERIESABEL KOLONIAAL M.1846 (voor verschil tussen de M.1846 Kol. en de M.1854 h.t.l. zie Puppe) (2).

PRODUCTIEVERLOOP

Bij aanschrijving van 2-5-1853 zendt het Ministerie van Oorlog Bureau der Artillerie een "nieuw ontworpen sabel voor de kavallerie" naar de Inspecteur der Draagbare Wapenen met uitnodiging daar 100 stuks van te doen aanmaken. Deze KAVALLERIESABEL EXPERIMENTEEL M.1853 wordt door Schnitzler en Kirschbaum (S. & K.) geleverd, de partij is per 3-8-1853 klaar en te Delft gekeurd. De kwaliteit is matig: van de 100 stuks worden maar 76 goedgekeurd (voor welke slechte "confectie" S. & K. zich verontschuldigen) en bij de Dragonderregimenten ter beproeving gegeven. Deze proefsabels worden in 1855 bij de geweerwinkel te Delft zoveel mogelijk aangepast aan de Kavalleriesabel M.1854 en aan de Marechaussee uitgegeven: MARECHAUSSEESABEL M.1855 (91 stuks). Op basis van de ervaringen met deze proefsabel wordt bij KB van 17-4-1854 No.40 de uiteindelijke vorm van de kavalleriesabel M.1854 vastgesteld onder de naam "Kavalleriesabel van Model", terwijl de tot dan in gebruik zijnde Sabel Lichte Kavallerie No. 3 de benaming krijgt "Kavalleriesabel Oud Model" en alle andere nog aanwezige modellen van kavalleriesabel "Buitenmodel" worden.

In zeer korte tijd wordt nu een bestelling van 6000 sabels geplaatst bij S. & K. en gaat er een keuringscommissie naar Solingen (Hoofd der commissie: De Kapitein der Artillerie Ernst, wapencontroleur : Heym) en de gehele bestelling wordt in maandelijksse partijen van 400 stuks vóór 1-10-1855 afgeleverd bij de magazijnen van Oorlog. Van deze bestelling worden 10 stuks met extra zorg gekeurd, krijgen het dubbele stempel van de controleur en worden daarmee als standmodel vastgesteld (3).

Bij de eerste bestelling is de lederen vingerlis iets groter dan bij volgende bestellingen (vanaf 1856) (4). De korpsstempeling en jaartal van indienststelling: op de bovenkant der stootplaat op één duim van de greep en op de schede op het midden van de buitenkant der bovenband (5,6,7).

De keuringscommissie keert in november 1855 terug naar Nederland.

Tot 1878 hebben de kavalleriesabels een leren ring om de kling tegen de stootplaat aan (8). Rond dezelfde tijd valt ook de vingerlis weg.

BENAMING DER SABEL

In de verschillende handleidingen wordt telkens de op dat moment officiële naam gehanteerd: Kavalleriesabel van Model (9)

Sabel No. 3 (1860-1870)

Kavalleriesabel van Model No. 3 (1876)

Kavalleriesabel No. 2 (1883) (10.)

Lange Artilleriesabel No. 2 (1895)

Lange Sabel No. 2 (na 1895) (11.)

GEBRUIK VAN DE SABEL

Vanaf het begin der invoering gevoerd door de kavallerie. In 1871 gaat de sabel ook naar de bereden artillerie en het kader en de trompetters der regimenten veldartillerie (12). Waarschijnlijk vanaf 1895 alleen meer bij bereden artillerie/veldartillerie. Ook op Curaçao en Suriname gebruikt in plaats van de kavalleriesabel koloniaal. Het wapen komt zowel voor in blanke uitvoering als ook geblauwd en gescherpt, de zogenaamde mobilisatie-uitvoering.

AFMETINGEN DER SABEL

Greep met 8 ribben, welke in het hout van de greep zijn gesneden (en niet zoals bij de kavalleriesabel M.1876 door middel van touwwoeling gevormd).

Lengte met schede	1050	mm
zonder schede	1013	mm
kling	880	mm
pijl	22	mm
Breedte klingmidden	29,5	mm
bij de hiel	34	mm
begin rugscherpte	29/30	mm
Hoogte der hiel	13	mm
Dikte der rug bij hiel	9	mm
Dikte bij begin rugscherpte	3	mm
Gewicht met schede	2020	kg
Gewicht zonder schede	1070	kg

Geulen tot 0,22 m. van de punt. Rug bol gevijld. Rugscherpte 0,235 m. lang.

VARIANTEN

Variant 1

Eén exemplaar dat door het Ministerie van Oorlog op 2-5-1853 aan de Inspekteur der Draagbare Wapenen gestuurd wordt als nieuw ontworpen model. Van dit model is ook nog een los gevest aangemaakt (13.) Deze sabel wijkt in een paar punten af van het definitieve model, maar vooralsnog ken ik die verschillen niet.

Variant 2

100 stuks proefsabels gemaakt door S. K. (KAVALLERIESABEL EXPERIMENTEEL M.1853). Bestelling gereed 3-8-1853. Vooral de commandant van het 2e reg. Dragoniers houdt zich intensief met deze proefsabels bezig en maakt daar opmerkingen over (14.)

Variant 3

De variant 2 omgebouwd tot MARECHAUSSEESABEL M.1855

Variant 4

De reguliere manschapssabel. Aangemaakt door S. & K. en gekeurd door Heym. Omdat S. & K. per 1-7-1865 ophouden te bestaan en hun belangen en zakelijke relaties met Nederland door Aug. & Alb. Schnitzler worden overgenomen en omdat tussen 1855 en de aanname van het nieuwe sabelgevest (Kavalleriesabel M.1874) geen complete sabels M.1854 worden besteld, betekent dat dat de sabels met Schnitzler stempeling uit deze tijd zijn samengesteld uit remontstukken te Delft.

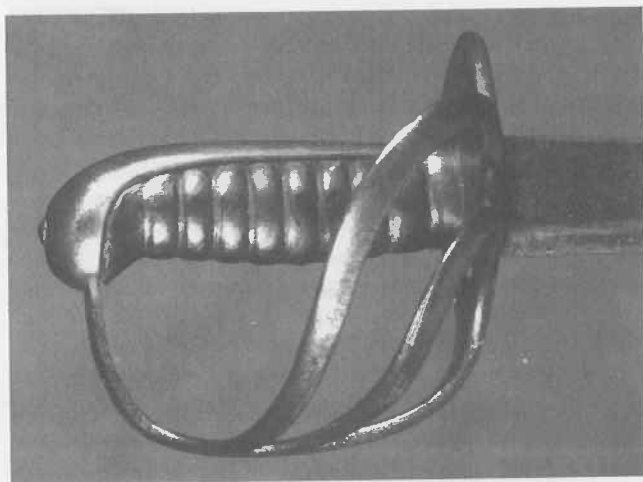
De sabel heeft 2 schedebanden met oog en losse ring.

Variant 5

Manschapssabel met één schedeband met oog en ring. Voor het eerst in de handleidingen genoemd in 1883 (15.): voor de kavalering (en (voor zover hierbij de koppels met ahangriemen ontbreken) ook voor de bereden artillerie. Voor afbeelding van de sabelkoppel zie (16.), bestaande uit lijfriem en 2 ahangriemen. In elk geval vanaf 1895 bij alle in gebruik zijnde sabels en alle te verstrekken sabels is de onderste ring afgenomen (17.).

Variant 6

Een boeiend thema: het gevest van de M.1854 op een anderssoortige kling. Het verhaal begint met een aanschrijving van Ministerie van Oorlog 1-10-1845: gevesten No. 5 zijn ook te zetten op in depot zijnde kling van de sabel Lichte Kavallerie No. 3. Dit voorschrift wordt ook genoemd door Westerborg (18.). Op dat moment is de Kavalleriesabel M.1845 vastgesteld maar daarvan zijn alleen standmodellen aangemaakt. Ik neem aan dat dit dus een strikt formeel besluit is geweest uitgaande van de veronderstelling dat de M.1845 ook werkelijk ingevoerd zou worden. Het is dan de vraag of bovengenoemd voorschrift zich ook uitstrekte tot het sabelmodel van 1854. Dat blijkt zeker het geval. De sabel onder afb. 1 heeft een gevest M.1854 en een kling der sabel Lichte Kavallerie No. 3. Stempeling: op gevest 1862, KM 1290 (ook hier weer dus het gegeven dat incurante sabels vaak aan de Marechaussee werden uitgegeven). De KM stempeling is echter doorgestreept en vervangen door 2V (2e reg. Veldartillerie), welke stempeling voor het jaartal is geplaatst. De kling is gemerkt 1853 en S. & K.

*Afb. 1 De Kavalleriesabel M.1854
Variant 6 (collectie G.R. Hof)*

Variant 7

Kadettenuitvoering. In 1863 worden 12 sabels aangemaakt voor de KMA door S. & K. "naar een in de geweerwinkel berustend model". Hoewel mij verder over dit wapen niets bekend is kan dit de lichte uitvoering zijn van de manschapssabel (19.).

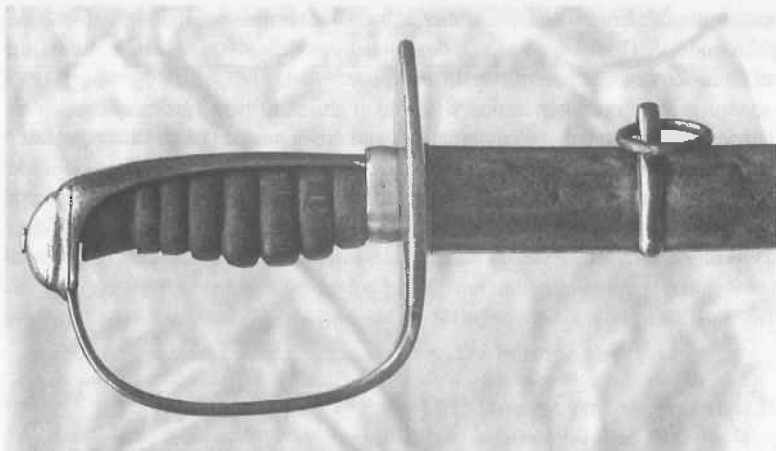
In 1868 worden door Aug. en Alb. Schnitzler 15 stuks (à f.9,- aangemaakt (20.). Keuring door Geweerwinkel Delft.

Variant 8 en 9

S. & K. maakten 2 versies van de officiersuitvoering waarschijnlijk in enkelvoud. Zijn later door S. & K. teruggenomen. Dit speelt in 1854 als ook een model voor officieren aangenomen moet worden.

Variant 10

Officierssabel met gevest zonder zij-beugels (zie afb. 2). Gelet op de uitholling over de greepkap zou dit model gemakkelijk geduid kunnen worden als stammend uit de tijd der varianten 8 en 9, als verschillende leveranciers modellen voor de officierssabel aanbieden en uiteraard wat betreft model terugvallen op het aangenomen model Kavalleriesabel M.1845. Echter het betreffende wapen is gemaakt door Clemen & Jung te Solingen, een firma welke pas vanaf 1860 opereerde (21.). Als fourbisseur staat op de kling P. Mansvelt & Zoon te 's Hage. Meest waarschijnlijk is nog dat het een officierswapen is uit de tijd vóór het moment dat in 1862 een vastgesteld model voor alle bereden dienstvakken werd vastgesteld (22.).

Afb. 2 Officersuitvoering Kav. sabel M.1854 Variant 10 (Collectie G.R. Hof)

Variant 11

Officersuitvoering met 2 losse ringen. Voor officieren der kavallerie vastgesteld in 1854 (23.) en vanaf 1862 voor alle officieren der bereden wapens.

Variant 12

Is de officersuitvoering bestemd voor officieren van Regiment Jagers te Paard. Aangemaakt door S. & K. en te herkennen door het feit dat deze wapens een controleurstempel dragen (in dit geval van C.Heym)(24, 25.).

Variant 13

Is officersuitvoering met vaste bovenste draagring aan schede ingevoerd 1859 (26.) (afb.3).

Variant 14

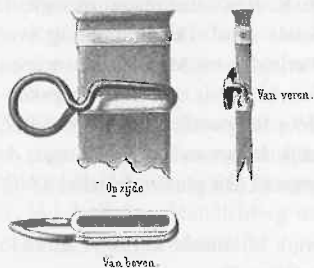
Officersuitvoering met één losse schedering. Voor officieren der Generale Staf (27.)

EXEMPLAREN DER SABEL

1. Uit Wapencatalogus v.d. Leeuw onder nummer 123 (28.).

Stempeling: 1855 op sleepplaat.1854 op hiel van de kling binnenzijde. S. & K. op sleepplaat en hiel aan de buitenzijde. Controleursteken gekroonde hoofdletter H in ovaal op diverse gevestonderdelen. Op achterbovenzijde der stootplaat 1855 en 577. Het exemplaar uit de collectie v.d.Leeuw is in zoverre opvallend dat de achterzijde der stootplaat licht is neergebogen. Tot op dit moment heb ik daar geen voorschrift voor gevonden.

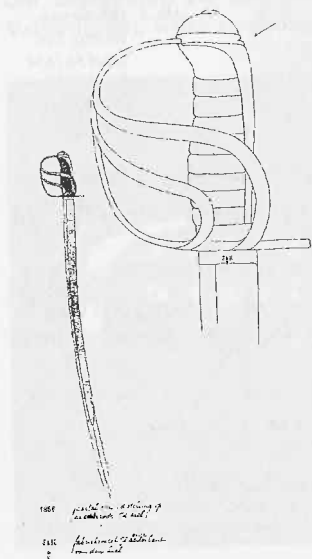
Vaste beugel
*ter vervanging
 van den draagring der sabelschede*

Afb. 3 Bron helaas niet meer te traceren.

2. Uit dezelfde wapencatalogus v.d. Leeuw onder nummer 95 (afb.4) Stempeling: 1860 op achterzijde der hiel. S. & K. en gekroonde V. Discussie: wat aan deze sabel opvalt is de rondgaande uitholling over de greepkap en het ontbreken van stempeling op de stootplaat.

De uitholling over de greepkap is een primair kenmerk van de nimmer in (grote) productie genomen M.1845. Het zou dus kunnen dat deze sabel een combinatie is van vroeg gevest (1837-1854) met late-re kling (1860). Dit is zeker denkbaar, omdat verschillende experimentele sabels later door de Geweerwinkel zijn aangepast tot kavalleriesabel van Model M.1854. Maar dan zou het logischer zijn als de kling, aangemaakt in de periode 1854-1860 het keuringsstempel van Heym of Brossois zou dragen en niet dat van v. Deventer.

Afb. 4 Exemplaar 2
(Wapencatalogus
v.d. Leeuw)

Afb. 5 Exemplaar 4
(Collectie
Lieffers)

Exemplaar 3 (Collectie Lieffers). Regulaire uitvoering van Variant 4: geblauwde schede en gevest en geslepen, dus zogenaamde mobilisatie-uitvoering. Eén schedeband met oog en ring. Genummerd op stootplaat 1187. Kling gestempeld enerzijds op ricasso 1860, anderzijds S. & K. Onder op stootplaat 15.

Exemplaar 4 (Collectie Lieffers, afb. 5)

Gevest **zonder** gat voor de vingerlis. Uitholling over de greepkap. Op greepkring gekroonde S als controleursstempel. 7 ribben. Op stootplaat bovenzijde: gekroonde V. Op voorbeugel: gekroonde V. Binnen in voorbeugel: IJ. Kling: op klingsterkte in schrijfschrift "Schnitzler & Kirschbaum in Solingen" en aan de andere kant "Eisenhauer". Op sleepplaat : S. & K. Eén schedeband met gleuf, oog en losse ring. Greep is met leer bekleed. Discussie: uiterst boeiende sabel. Door uitholling over de greepkap en het ontbreken van de inrichting voor de vingerlis te herleiden tot M.1845. Het wapen heeft zowel officierskenmerken (eisenhauer aanduiding, verfijnde afwerking) als ook manschapskenmerken (met leer beklede greep, het robuuste formaat). Stempeling door fung.controlleur v. Deventer. Stam uit periode 1837-1854. De gekroonde S zal hoogstwaarschijnlijk Johannes Schneider zijn, de enige controlleur naast Heym met ervaring in het keuren van blanke wapens. Dit plaatst de sabel 1840-1854. Als duiding komen in aanmerking:

- sabel Lichte Kavallerie Experimenteel M. 1837. In 1840 in gebruik bij enkele korpsen. In 1845 zoveel mogelijk omgebouwd (wat verklaring zou zijn voor S stempeling ?).

- Officierssabel Experimenteel Kavallerie M.1843 (één exemplaar aangemaakt in opdracht van Min. v. Oorlog door S. & K.).
- Kavalleriesabel M.1845 (Een van de plm. 50 aangemaakte standmodellen ?).
- Kavalleriesabel Experimenteel tot 1855; 18 stuks in gebruik bij 2e reg. dragonders en 38 stuks bij 3e reg. dragonders.

Exemplaar 5 (collectie Hof): geheel reglementair en organiek exemplaar uit eerste productie 1854/1855: op ricasso gestempeld S. & K., 1855. Op sleeplaat der schede: S & K., 1855. Twee schedebanden. Controleursstempelinge gevest, kling en schede C. Heym. Wat aan dit exemplaar zo bijzonder is, is dat de korpsstempelinge en het jaartal van indienststelling tegen de voor de gehele landmacht geldende voorschriften in op de **onderzijde** (klingzijde) der stootplaat is aangebracht: **BM 15, 1863.**

LITERATUUR EN NOTEN

1. G.R. Hof: Nederlandse Dragondersabel M.1845; in De Wapenverzamelaar 1991.
2. J.P. Puype: Blanke Wapens; De Tijdstroom Lochem 1981, blz. 88
3. Missive Ministerie van Oorlog Bur.Art. 16-2-1854 No .50B
4. Missive Ministretrievan Oorlog Bur.Art. 8-2-1856 No. 41B
5. Missive Ministerie van Oorlog Bur.Art. 11-4-1855 No. 19B
6. Missive Ministerie van Oorlog 7-9-1855 No. 48B
7. Receuil Militair 1855 blz. 50
8. Missive Ministerie van Oorlog 9-2-1878 No. 42A
9. A.L.W. Seyffardt en C.L. van Pesch: Handboek voor officieren der Artillerie, afl. VI Draagbare Wapenen; Schiedam 1873; 1e bijvoegsel 1877, 2e bijvoegsel 1878.
10. C.L. van Pesch: Handleiding tot de kennis der artillerie etc. Hoofdstuk 5; Breda, Broese, 1883
11. J.J. Berkhout: Handleiding tot de kennis der artillerie, Hoofdstuk 5 Draagbare Wapenen; Breda, KMA 1898
12. Missive Ministerie van Oorlog 14-2-1871 Bur. Art. No. 31A, in Receuil Militair 1871 blz. 60
13. Archief Artillerie Inrichtingen; Agenda's van Ingekomen en uitgaande stukken der Inspectie der Draagbare wapenen; in: Centraal Archieven Depot Ministerie van Defensie
14. Brief 30-9-1853 aan Inspecteur Draagbare Wapenen in Archief Artillerie Inrichtingen (op cit.)
15. v. Pesch: Handleiding tot de kennis der artillerie, Breda, 1883
16. G.R. Hof: Nederlandse lange sabel No. 4, De Wapenverzamelaar 1988
17. v. Pesch: Handleiding tot de kennis der artillerie, Breda, KMA 1895
18. Westerborg: Handleiding tot de kennis der Draagbare Wapenen, Utrecht, Bieleveld, 1846.
19. Missive Min. van Oorlog 18-7-1863 No. 19A
20. Missive Min. van Oorlog 27-3-1868 No. 33A
21. Walter: The Sword and bayonetmakers of Imperial Germany, Brighton 1973.
22. Missive Ministerie van Oorlog 19-3-1862 No. 53B, in: Receuil Militair 1862 blz. 82.
23. Missive Ministerie van Oorlog 4-10-1854 No. 52
24. Van Kommandant Regiment Jagers te Paard aan Inspecteur der Draagbare Wapenen 12-12-1854: Verzoekt om de officierssabels welke te Solingen bij de fabrikanten S. & K. worden aangemaakt door de aldaar aanwezige commissie te willen doen onderzoeken. In: Archief Artillerie Inrichtingen (op cit.)
25. Van Inspecteur Draagbare Wapenen aan Chef Keuringscommissie Solingen 15-12-1854: Uitnodiging om aan het voorestaande verzoek te voldoen. Int Archief Artillerie Inrichtingen (op cit.).
26. Missive Ministerie van Oorlog Pers. 9-7-1859 No. 33B
27. H.J.A. Feber: Handleiding tot de Kennis der Artillerie etc. afd. Techniek Hfst. 4, 3e herziene druk, KMA Breda 1917